

Марінченко Л. Д.

Порівняння основ міфу про створення світу у різних народів Євразії

На дворі XXI століття — час нових технологій, епоха фантастичних відкриттів. Людина активно розвивається, вчиться і йде вперед, при цьому не забуваючи ставити питання про своє існування: «Як з'явився світ?», «Хто придумав людину, природу?», «Як з'явилася людина?». У цій статті ми спробуємо розібратися з цими питаннями через призму міфів наших предків.

Ця тема не нова. Над нею розмірковували люди науки, митці та навіть прості обивателі. Цю тему піднімали: історики Олександр Йосипович Немировський, Микола Альбертович Кун, Людмила Станіславівна Іллінська, Петро Миколайович Польовий, дослідники міфів Джон Френсіс Бірлайн, Самуель Хук і багато інших. Саме завдяки їх праці ми і зможемо провести наше маленьке дослідження. Всі ці люди вивчали, збирали і записували легенди і міфи різних народів.

Зараз ми пропонуємо порівняти основи міфів про створення світу чотирьох стародавніх народів, які жили на одному континенті приблизно в один і той же час, але на різній відстані один від одного. У цій статті ми розглянемо міфи жителів стародавнього світу: стародавнього Китаю, Греції, кельтів і шумерів.

Як вже було сказано раніше, ми підібрали народи, що жили приблизно в один і той же час. Період V—III тис. до н. е. За нашими мірками, це — невеликий розрив у часі.

Перш ніж перейти до міфів, потрібно познайомитися з самими народами і зрозуміти різницю між поняттями «міф» і «легенда», які часто плутають.

Що таке легенда? Тлумачний словник С. І. Ожегова дає таке визначення: поетичний переказ про яку-небудь історичну подію. Що таке міф? Все той же Тлумачний словник С. І. Ожегова дає такі визначення: 1) Стародавнє народне сказання про легендарних героїв, богів, про явища природи; 2) Те ж, що вигадка [7].

Як з'явилися китайці, шумери, стародавні греки і кельти?

Китайці — східний народ, закритий від усього іншого світу горами. Саме це й дозволило розвинути незвичайній культурі та зберегти колишні цінності буквально до наших днів. Міф про створення світу у жителів Піднебесної оповідає про Ніщо в формі курячого яйця, в якому з'являється, зростає, розвивається і спить Паньгу. Після його «вилуплення» зі шкаралупи цього яйця з'явилися Інь і Ян (Небо і Земля) [1, с. 63]. Саме той велетень, боячись, що небо і земля знову з'єднаються в безладний Хаос, став тримати небо, впираючись в землю, подібно грецькому Атланту. Але, коли зрозумів, що в цьому немає вже потреби, впав без сил і помер. З його тіла з'явилися гори, річки, Сонце і Місяць, перли і багатозначущий для китайців нефрит.

Шумери — мешканці Месопотамії, що існували приблизно в IV–III тис. до н. е., називали себе «Чорноголові» і їх найбільше досягнення, що дійшло до наших днів, — написи на глиняних табличках. Є теорія, що саме шумери були першою цивілізацією на землі.

Писемність шумерів має свої складності перекладу, тому нам важко її зрозуміти і про деякі поняття ми можемо тільки здогадуватися. І саме тому саму міфологію потрібно збирати по шматочках. Їх міфи про творіння можна розділити на три підгрупи: зародження всесвіту, устрій всесвіту та створення людини.

Шумерський міф про створення світу розповідає про богиню Намму, що означає море, яка дає життя Небу і Землі (боги Ану і Кі) [8, с. 16–22]. А від них з'явилися і всі інші боги. Міф про будову всесвіту не надто зрозумілий, оскільки зібраний з декількох табличок.

Легенди і міфи стародавньої Греції більш популярні, їх знає майже кожен. Немає людини, яка не знає про подвиги Одісея, не знайома з історією трьох верховних богів Олімпу. Саме давньогрецька міфологія є натхненням для багатьох сюжетів кінематографа. Однак більшість наших відомостей про давніх еллінів ми знаємо завдяки поемам Гомера, Гесіода та Овідія. Міф про створення світу цього народу сповіщає нам про Хаос, що змішав всі елементи, і появу з цього безладу першої богині всього сущого — Евріоми [4].

Кельти є групою народів, що жили на теренах Західної Європи і не записували свої знання. У кельтів була своя писемність, історія,

але своєрідні табу друїдів (мудреців) забороняли записувати знання і передавали їх тільки з вуст в уста [9]. Саме з цієї причини складно відокремити в міфах і легендах вплив грецької, скандинавської міфології та християнської віри. У міфах про створення світу кельтів можна знайти змінений вже знайомий міф про титанів, як у греків, хіба що є зміна в оповіданні і іменах [6].

Так про що ж оповідає кельтський міф? Ми бачимо зячучу прірву (Гинунгагап), країну туманів (Ніфльейм) і бурхливі річки Ельвігар. Річки, віддаляючись, замерзають на півночі, де господарювали негоди. Але з іншого боку була іскриста, обпалююча країна, тепло якої доходить до холодної півночі і оживляє лід. І завдяки цьому з'явився Імір. Він став першим з роду велетнів. Далі, з льоду, який танув, з'явилася корова, молоком якої харчувався Імір, а сама годувальниця лизала лід. І так з'явився Бурі, чії внуки скинули велетня і з його тіла створили весь світ [6].

Якщо розглядати кожну легенду більш ретельно, то можна побачити в них багато схожого. Наприклад, початок однаковий: «На початку не було нічого...», потім появу якоїсь сили, або ж бога з цього самого Ніщо, Темряви, та мли, Безмовності тощо. Іноді боги, приходячи звідкись, що є чимось безформним, як у грецькій міфології Хаос (а якщо взяти китайську міфологію, то там Хаос сам по собі був яйцем). Далі приходять (народжуються) інші боги, що створюють або ж самі є тим звичним нам Небом, Землею, Водою. А далі з'являються люди. У багатьох міфах їх ліплять з глини. Як виняток, в кельтській міфології людину створили з дерева.

Чому саме глина? Можливо, через свою м'якість і можливість зліпити з неї все що завгодно. Чому саме люди? У тих же самих греків людей створили для поклоніння богам, щоб вони своєю вірою дарували силу. У шумерів для обробки землі, поклоніння і видобутку їжі для богів. А в Китаї богині було самотньо, ось вона і створила ляльку, схожу на себе.

А що ж було далі? Як люди зрозуміли, що їм потрібно робити? Боги навчили. Вищі сили як батьки вчили, дбали про свої створіння. Вони допомагали, давали поради і карали за непослух.

Проаналізувавши вищесказане, можна помітити деяку послідовність та закономірність. До загального в розглянутих нами міфах

можна віднести: створення світу, це якесь наведення порядку в повному безладі матерій, а також з'єднання першоматерії в єдине; люди, не стикаючись один з одним, бачили світ однаково, пояснюючи багато силою богів. І якщо шумери, греки і деякі з кельтів могли якось перетнутися і вплинути на віру (як грецькі міфи на кельтів), то країна Піднебесна була за надійною стіною гір. Всі ці міфи відносяться до космологічних. Майже у всіх них людей створили з глини. А також боги активно брали участь в житті людей, навчаючи і піклуючись. Ну і ще одна риса — міф кожного народу зберігає особливу характеристику менталітету, показуючи особливі багатства культур: полювання і збирання у жителів Піднебесної та стародавньої Греції; вирощування і скотарство у шумерів; особливе шанування жителів «з-під пагорба», в яких вірять і до цього дня. Відмінностей у міфах цих чотирьох народів небагато: сенс оповіді, риси, зрозумілі тільки певній культурі (наприклад, Інь і Янь — якесь важке і легке).

1. Бирлайн Дж. Ф. Параллельная мифология /Джон Френсис Бирлайн; [пер. с англ. А. Блейз]. — М.: КРОН-ПРЕСС, 1997. — 333 с.
2. Девятайкина Н. И. Сотворение мира. Первые люди / Н. И. Девятайкина, О. Н. Бунин, В. Н. Парфенов, Е. В. Смыков; [Электронный ресурс]: https://licey.net/free/3-mify_narodov_mira/7-mify_narodov_vostoka.html
3. Кун Н. Легенды и мифы Древней Греции / Николай Кун. — М.: Кристалл, 2000. — 464 с.
4. Немировский А. И. Мифы и легенды народов мира. Том 1. Древняя Греция / Александр Иосифович Немировский. — М.: Литература, Мир книги, 2004. — 496 с.
5. Немировский А. И. Мифы и легенды народов мира. Том 3. Древний Египет, Месопотамия / А. И. Немировский, И. В. Рак, Л. С. Ильинская. — М.: Литература, Мир книги, 2004. — 464 с.
6. Петерсон О. М. Мифы и легенды народов мира. Том 6. Северная и Западная Европа. / О. М. Петерсон, П. Н. Полевой, И. П. Токмакова. — М.: Литература, Мир книги, 2004. — 448 с.
7. Толковый словарь русского языка Ожегова С. И. и Шведовой Н. Ю. [Электронный ресурс]. — <http://ozhegov.textologia.ru/definit/mif/?q=742&n=186732>
8. Хук С. Г. Мифология Ближнего Востока / Самуэль Хук [пер. с англ. А. С. Рапопорт]. — М.: Наука, Главная редакция восточной литературы, 1991. — 184 с.
9. Энциклопедия. Кельтская мифология [пер. с англ. С. Головой и А. Голова]. — М.: Эксмо, 2005. — 208 с.